

УПОТРЕБА СНАГА БАЗИРАНА НА ЕФЕКТИМА

Горан М. Бањац, Миладин З. Живковић и Саша В. Денда
Универзитет одбране у Београду, Војна академија

У раду се анализира модел употребе снага базиран на ефектима, који је интегрисан у доктринарним и нормативним документима наших оружаних снага. Овај приступ је добио на значају почетком деведесетих година прошлог века, од када је чинио основу за већину војних операција које су изводили САД и НАТО. Анализа приступа базираног на ефектима извршена је са акцентом на доступну литературу којом је ово питање уређено и разматрано.

Кључне речи: *оружане снаге, употреба, ефекти, НАТО, САД*

Генеза приступа базираног на ефектима

Приступ базиран на ефектима није револуционарно нова идеја, а зачетке оваквог размишљања имамо овековечене још делима Сун Цу Вуа, Макијавелија, Л. Харта и многих других теоретичара. Ипак, последње деценије прошлог века донеле су одређене промене које су узроковале промене актуелних модела оружаних снага. Ове промене су се огледале у: убрзаном и масовном увођењу нових генерација средстава ратне технике, општем технолошком напретку и полиферицији високотехнолошких решења, честом ангажовању оружаних снага у задацима без јасних војних циљева, све већем значају и улози нетрадиционалних безбедносних субјеката, као и све већем утицају дипломатије и политике на инжењеринг и решавање сукоба. У таквим условима више није било једноставно, нити сврсисходно, остварити потпуну војну надмоћ, или што је још чешћи случај, економски оправдати постизање циљева оружаним путем. Због тога до изражаја долазе и други приступи, у којима и психолошка средства постају једнако важна као и физички инструменти уништења. Јер, будуће да је рат у основи сукоб супротстављених воља, његова основа је тражење начина утицања и мењања ума и понашања супротне стране.¹

Осим наведених промена, еволуцији модела употребе оружаних снага допринео је и научна заједница. Као пример се може навести развијање комплексних теорија система (попут нелинеарних система), чиме се у решавању проблема превазилази линеарно, а све већи значај добија паралелно размишљање.² Овим је омогу-

¹ Ibid, p. 64.

² Lowe, D., & Ng, S., Effects-based operations: language, meaning and the effects-based approach, 2004 Command and Control Research and Technology Symposium, The Power of Information Age Concepts and Technologies, Canberra, Australia, 2004, pp. 1,2

ћена ефикаснија употреба потенцијала оружаних снага, који су у њима створени масовнијим увођењем савремених оружаних система.

Дакле, бројне промене су покренуле развој новог приступа вођења рата, у којем се оружане снаге употребљавају чврсто интегрисане са свим осталим субјектима одбране (али и друштва уопште). Тиме се, кроз широк спектар операција, постиже уобличен и јединствен одговор, којим се обезбеђује постизање циљева и одбрана националних интереса. Овај модел употребе оружаних снага је у теорији прихваћен под називом приступ базиран на ефектима (ПБЕ) и постао је синоним за координисану употребу дипломатских, економских, културних, војних и других потенцијала. Њиме се кроз синергију ефеката различитих елемената националне моћи, утиче на понашање непријатеља у мери, која омогућава испуњавање сопствених националних интереса, без потребе физичког уништења друге стране. Примену је нашао на свим нивоим планирања, али највећи допринос остварује на стратегијском нивоу вођења оружаних снага и нације.

Иако се бројни примери из прошлости могу довести у корелацију са ПБЕ, његово увођење у теорију ратводства датира се за период после окончања хладног рата. Тако се модерни корени ПБЕ везују за рат у Заливу вођен 1990. године, а као пионир овог приступа се наводи бригадни генерал Давид Дептула (енг. *brigadier general David A. Deptula*). Према Дептули ПБЕ је одговор на промене које се огледају у фундаменталним променама у природи ратовања. Вођење ратова се променило са кампања постављених за испуњење објектива кроз серију секвенцијалних акција, на како он то описује, паралелно ратовање, односно симултане нападе на све непријатељеве виталне системе. Овакав приступ се заснива првенствено на ефектима, а не на физичко уништење ради извршење војних објектива. Одатле је и потекао назив приступ базиран на ефектима. Дакле, водећи се идејама познатих теоретичара попут Сун Цу Вуа и Лидела Харта, Дептула је развио идеју да је боље и пожељније уништити, односно онеспособити непријатељеву организацију да делује, него физички уништити њене војне ефективе. Као полазну основу за свој модел искористио је методологију анализе и избора циљева, која је већ била у употреби у оквиру доктрине Ваздушно-копнене.³ Наиме, осим што би биле испитане одређене критичне тачке, додатно би се разрадиле и потенцијалне одлуке које непријатељ може донети. Предвиђање понашања супротне стране омогућавало је развој одговарајућих курсева акције. Процена вероватних и највероватнијих непријатељевих стратегија даље доприноси лакшем идентификовању критичних функција. На овај начин успешно се одређује где и када употребити своју борбену моћ, како би кроз постигнуте ефекте вишеструко увећали и лакше остварили жељене ефекте.

Дептула је овај концепт развијао и потврдио приликом Пустињске олује. Тада је кроз избор циљева и планирање самих токова операције, акценат ставио на уништење циљева који ће омогућити преузимање контроле над системима на које се непријатељ ослања.⁴ Користећи своју позицију успео је да да промени важећу парадигму у избору циљева, те помери тежиште са уништења мета на остваривање жељених ци-

³ Batsholet, A. W., *Effects-based operations: A New Operational Model?*, USAWC strategy research project, U. S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 2002, p. 9

⁴ Ibid, pp. 3,4

љева. До тада би се, према традиционалном приступу, обезбеђивање превласти у ваздушном простору обезбеђивало систематским уништавањем радарских и ракетних средстава, као и командних центара из састава Ирачког Ваздухопловства и Противваздухопловне одбране (В и ПВО). Уместо тога, је ослонцем на масовнију примену савремених оружаних система (пре свега „невидљивих“ летелица и вођених оружја високе прецизности) осмислио другачији приступ. Циљеве су и сада чиниле критичне везе и чворишта у Ирачком систему ПВО, али је кључно било њихово уништење у одређеном временском периоду. Правилном идентификацијом ових тачака и њиховим ефикасним уништавањем у кратком временском периоду целокупан Ирачки систем ПВО је „доживео“ парализу и престао да постоји. На овај начин, коалиционе снаге су за свега три дана оствариле превласт у ваздушном простору и задржале је до окончања сукоба. Значај овако постигнутих резултата се огледао у томе што су они остварени за краће време и уз утрошак драстично мање материјалних ресурса, него приликом традиционалног приступа планирању и извођењу операција.

На основу позитивних закључака извучених из анализе сукоба вођених 90-тих година, Дептула је наставио да даље развија овај приступ и унапреди га на концепт операција базираних на ефектима (ОБЕ). Централно место у спровођењу оваквог приступа заузимало је извођење прецизних удара из ваздуха и одлучујућа улога ваздухопловних снага у целокупним оружаним снагама САД-а. На овај начин су оружане дејства довођена у синергију са осталим елементима националне моћи и омогућавала постизање циљева за краће време и мањи утрошак свих појединачних ресурса. Висока ефикасност оваквог приступа је омогућила имплементирање ПБЕ у другим видовима оружаних снага САД, које то нису лако чиниле. Ипак, је успео да обезбеди подршку у Команди здружених снага (eng. Joint Force Command) и угради елементе ПБЕ у основе новог операционог концепта познатог као Rapid Decisive Operations.⁵

Дефинисање најважнијих појмова

Уколико су читаоци упознати са Упутством за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије из 2011. позната им је већина појмова кориштена у раду. Упркос томе, у циљу потпунијег разумевања самог рада, потребно је извршити њихово појмовно одређење и објашњење у складу са изворним значењем. Због тога је овај корак урађен са ослонцем на публикације оружаних снага САД-а, а првенствено Командирски приручник за операције базираних на ефектима.⁶

Ефекти – Физичко стање и/или стање система које је резултат акције, више акција или других ефеката. Промене у стању, понашању и степену слободе.⁷ Сви ефекти се могу сврстати у три главне групе: жељени, ненамерни и нежељени ефекти. Жељени ефекти су планирани резултати појединачних, или више повезаних акција. Они до-

⁵ A Concept for Rapid Decisive Operations (RDO) White Paper, U.S. Joint forces command, J9 Joint Futures Lab, RDO White paper V.2.0, 2001, p.iii

⁶ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operation, Joint Warfighting Center, Joint Concept Development and Experimentation Directorate, Standing Joint Force Headquarters, 24 February 2006.

⁷ Ibid, p. 1-3.

воде до стања потребног за постизање стратегијских и оперативних циљева, док непожељни спречавају прогрес према њиховом испуњавању. Ненамерни ефекти су резултати акција који одступају од онога што је планирано. Нежељени ефекти су врста ненамерних ефеката, резултат су појединачних акција које неповољно утичу на достизање постављених циљева. Ови ефекти су најчешће резултат доношења успутних штета у току извођења операција високог интензитета. Ово би значило да је потребан висок ниво разумевања свих директних и индиректних веза које постоје у посматраном систему. Овакав ниво спознаје се базира на приступу који је познат под називом системска анализа. Ефекти могу бити достигнути на директан и индиректан начин. Директним приступом се испољавају ефекти који су физички, тренутни и лаки за распознавање. Резултати оваквог приступа су најчешће видљиви одмах након акције по објекту дејства.⁸ У индиректном приступу се постижу ефекти који осим физичких могу бити и функционални, системски и психолошки.

Систем је функционално, физички или понашајно повезана група независних елемената који су кроз међусобну интеракцију повезани у функционалну целину.⁹ Системски приступ разумевању оперативног окружења превазилази сагледавање само војне компоненте већ обухвата и политичку, економску социјалну, инфраструктурну, информациону и многе друге сфере, као што је приказано на слици 1.

Елемент је део система који представља личност, место или средство. Важно обележје ових елемената јесте да они представљају „оипљива места“ унутар система према којима се може испољити дејство¹⁰, слика 1. Кључни елемент је најважнији елемент за функционисање система у целисти.

Везе представљају физичке и/или функционалне односе између елемената као што су: командни однос између надређеног и потчињеног, идеологија која повезује руководиоце са групом терориста или у техничком смислу везу између погонског горива и моторног возила. Њима је обезбеђена повезаност елемената, њихово функционисање попут система, као и одређено понашање у специфичним условима. Управо због тога преузимање акција против одређених елемената је усмерено ка уништењу, поремећају и утицању у општем смислу на везе између елемената, које им омогућавају да функционишу као систем у целини.¹¹

Центри гравитације (ЦГ) су физички или морални ентитети који су извори физичке или моралне моћи, снаге и отпора. Постоје на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу.¹² Као ЦГ се ретко појављују појединачни елементи или везе, већ је у питању неколико кључних елемената и њихове везе.¹³

Системски приступ подразумева обједињавање свих важнијих елемената одређеног окружења/средине који су потенцијално релевантни за успех операција. То обухвата елементе (и односе између њих) који се налазе и у пријатељским, савезничким, неутралним и неопредељеним системима. Они се како је већ наведено посма-

⁸ Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије, pp. I-26.

⁹ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operation, p. II -3.

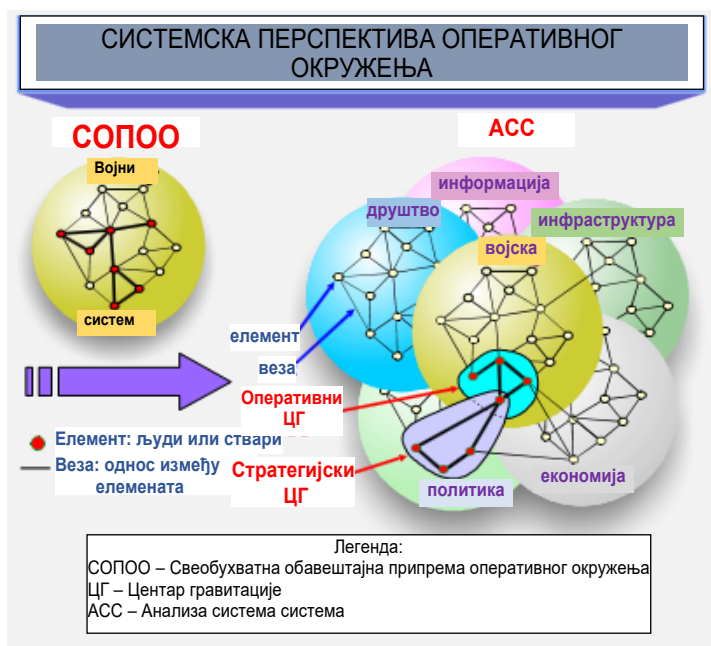
¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid, pp. II-2,3.

¹² Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије, p. I-30.

¹³ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operation, p. II-9.

трају у политичкој, војној, економској социјалној, инфраструктурној, информационој и другим сферама. Системски приступ омогућава усмеравање акција базирано на разумевању тренутног, али и потенцијалног понашања и могућности свих ових елемената, чиме се ствара потпуна слика окружења у коме се изводе операције.¹⁴

Слика 1 – Системска перспектива оперативног окружења¹⁵

Кроз *анализу система у систему* се идентификују све потенцијалне везе између битних елемената на свим нивоима. То су елементи који су битни за постизање стратегијског и оперативног ефекта, често су међусобно повезани кроз више различитих сфера, а не само нивоа, слика 2. До ког нивоа система ће се анализа “спуштати” зависи од тога ко је врши. Почиње се од највиших нивоа, у којима се на основу постављених циљева и пожељних ефеката врши “дубинска” анализа система. Нижи нивои аналитичког апарата морају разумети везе на вишим нивоима система, како би могли да на одговарајући начин издвоје пожељне ефекте и курсеве акција. Због тога је потребно да сваки ниво аналитике има приступ информација не само са нижих, него и виших инстанци у ланцу командовања. На слици 2 је приказано како акције преузете против елемената на нижим могу утицати на елементе и везе на вишим нивоима. Графички приказ олакшава увиђање међусобних веза и

¹⁴ Ibid, p. II-1.

¹⁵ Ibid, p. II-2.

односа елемената различитих нивоа, а самим тим и избор пута ка постављеном циљу. Такође графички приказ олакшава уочавање већег броја веза између одређених елемената, а самим тим и поузданије идентификовање значаја појединих елемената и њиховог места и улоге у функционисању целог система. Слично претходном, понекад и одсуство већег броја веза такође може да помогне утврђивању значаја одређених веза и њиховог места у оквиру целокупног система. Дакле, графички прикази елемената и њиховог веза помажу успешном идентификовању потенцијалних центара гравитације.¹⁶

ДУБИНА И ШИРИНА ПЕРСПЕКТИВЕ У СИСТЕМСКОМ ПРИСТУПУ

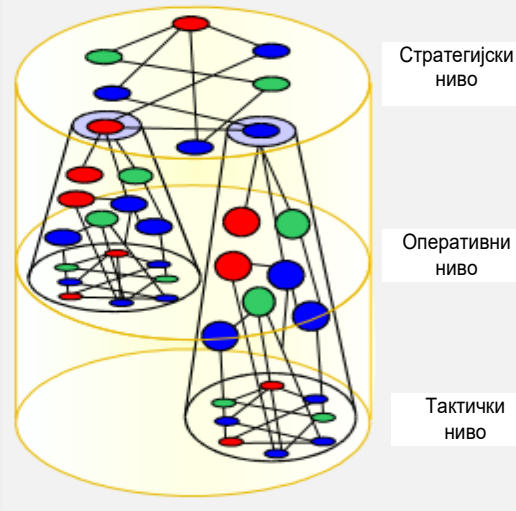
Највиши ниво имају широку слику ниске резолуције.

У њој се фокусира одређена област ради постизања жељеног ефекта.

Слика се зумира до нивоа на коме се налази мета (одговарајући систем или елемент)
Фокус на везе између елемената и система

Даље спуштање нивоа по фокусираним областима и идентификовање додатних елемената и веза

Спуштање нивоа у зависности од конкретних услова

Слика 2 – Перцепција повезаности елемената у системском приступу¹⁷

Мрежна процена (енг. net assessment) се може карактерисати као шири анализа у којој се приступ заснива на истовременом фокусирање на два и више сегмената непријатељског система. У њој се користи широка палета аналитичких апарата, а коначни резултат нису статистички подаци. То су сазнања о питањима организационе природе, попут временске и материјалне цене достизања одређених објектива.¹⁸

¹⁶ Ibid, p. II-4.

¹⁷ Ibid, p. II-2.

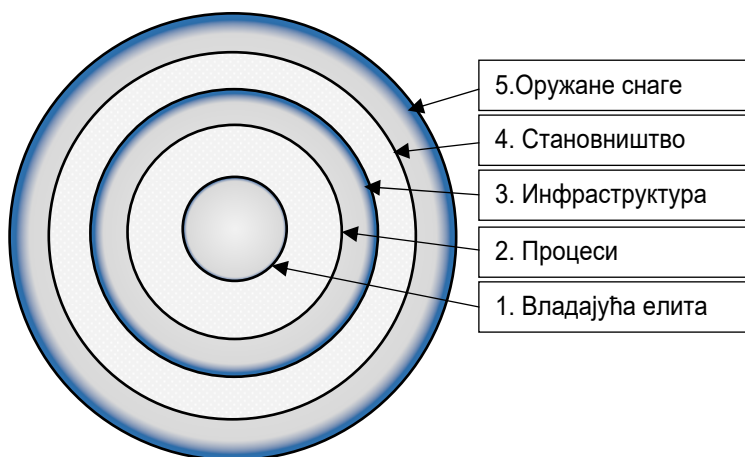
¹⁸ Marshall, Anrew W., *Net Assessment in the Department of Defense*, memo from the Office of Net Assessment, Washington D.C., September 1976.

Непријатељ као систем

Приликом анализе непријатеља посебна пажња се поклања његовом посматрању и разумевању као комплексног система. У складу са тим пожељно је шире изнећи виђење овог проблема је које је изнео Џон Варден¹⁹ (eng. John A. Warden).

Он за почетак разматра сукоб две државе, који би се највероватније одиграо кроз следеће кораке. Једна или више индивидуа би промовисала идеју, нашла подршку политичке елите, или потиснула оне који је не подржавају. Уследило би покретање процеса којим би била обезбеђена подршка ширих политичких слојева и обезбеђивање ресурса неопходних за спровођења идеја. Потом би требало осигурати инфраструктуру неопходну како за функционисање државе, тако и за спровођење напада. Четврти корак би био обезбеђивање подршке шире популације и „гушење“ опозиције. Као коначан корак би се ангажовале оружане снаге на извођењу планираних напада.

Уколико се сукоб посматра кроз ових пет „универзалних корака“, супротну страну се може представити као систем састављен од пет концентричних прстенова, слика 3. Посматрајући овако представљену структуру можемо извући одређене закључке. Први је да уколико систем нападнемо од спољних прстенова, без обзира на губитке оружане снаге, руководство са довољно чврстим ставом неће бити поражено. Посматрајући супротно, односно, идући од унутрашњих ка спољним прстеновима, долази се до другачијих закључака. Ако је државно руководство пољуљано у својој одлучности за наставак сукоба, функционисање привреде угрожено, инфраструктура оштећена, а цивилна популација под великим притиском, сукоб би најчешће био завршен без обзира на стање у оружаним снагама. Основни закључак који се може извући из оваквог разматрања јесте да је приступ потребно планирати увек од унутрашњих, а никако од спољних кругова.

Слика 3 – Непријатељ као систем²⁰

¹⁹ Warden, J. A. Strategy and Airpower, *Air & Space Power Journal*, pp. 64-77, 2011, доступно на <<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a539223.pdf>> приступљено 27.07.2017.

Дакле, непријатеља је прво потребно у потпуности сагледати и спознати његове потребе и функције. Када се кроз даљу анализу одаберу ефекти који се желе постићи, одређују се центри гравитације, који изложени акцијама креирају жељене промене и приближавају нас испуњењу стратегијских циљева.

На основу изнетог може се доћи до следећих закључака. Први унутрашњи круг, чини политичка елита или појединци. Утицајем на њих, било политичким притисцима или чак и елиминацијом, био би остварен утицај на центар гравитације којим би се значајно допринело остваривању стратегијских циљева. Овај приступ је данас широко заступљен и може се видети у бројним примерима односа на међународној политичкој сцени. Најкарактеристичнија је злоупотреба институција међународног права ради политички притисак на носиоце „непослушних“ режима. Тако, свакодневно имамо бројне политички мотивисане правне процесе против државног руководства непогодних режима, који се одвијају у предконфликтном, конфликтном и постконфликтном периоду кризе. Осим тога, пракса модерних сукоба указује на „легалне“ покушаје атентата на чиниоце државног апарата. Такве случајеве имамо на територији бивше СРЈ 1999. године, током интервенција у Ираку, Либији и даље.

Други круг чине процеси у самом систему. Под њима се најчешће подразумева функционисање привреде, али су обухваћене и области спорта, културе и религије. Њиховим поремећајем, омета се функционисање супротстављеног система и олакшава испуњење стратегијских циљева. Као репрезентативан пример оваквог притиска се могу навести економске санкције. Оне представљају врло важан и често коришћен алат у међународним односима, на шта јасно указује тренд раста њихове употребе.²¹ Тако је према подацима ОУН, на почетку XXI века, економским санкцијама, било изложено на десетине земаља, у којима се налази преко 50% целокупне светске популације.

Трећи круг или инфраструктура. Представља предуслов за функционисање већих субјеката попут држава. Међутим, на њено угрожавање су отпорнији нетрадиционални субјекти попут терористичких организација, криминалних група и других, који данас постају већински носиоци оружаног насиља.²² Тако се, на пример, током ратова на Блиском Истоку показало да овај центар гравитације, иако блиско повезан са стратегијским ефектом, сам по себи није испољавао већи утицај на његово остваривање.

Популација представља четврти прстен. Подршка становништва је неопходна свим субјектима, без обзира да ли су у питању националне државе или недржавни субјекти. Савремени сукоби често имају обележја сукоба националног карактера, па стога правилно идентификовање и изолација одговарајућих етничких група, као центара гравитације, омогућава испољавање стратегијских ефеката.

Оружане снаге представљају пети, спољни прстен система. Традиционалне теорије о ратовању, попут Клаузевицевог приступа, их виде као централно место

²⁰ Ibid, p.67.

²¹ Бањац, Г., *Главни трендови модерних ратова, мастер теза*, Београд, Војна Академија, 2016, pp. 148,149.

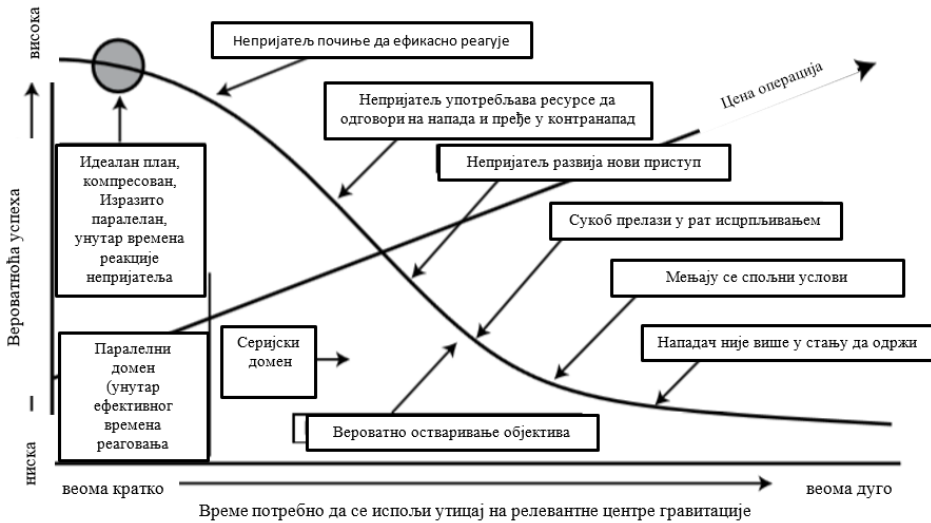
²² Ibid, pp 64, 65.

свих напора у сукобу. По њима, рат подразумева директан сукоб и победу кроз уништење или исцрпљење оружаних снага супротне стране. Данас представљају један од центара гравитације који, иако блиско повезан са остваривањем стратегијских ефеката, представља најризичнији и најскупљи курс акција у решавању сукоба. Наравно, овакав закључак не значи да се искључује ангажовање спољних и планира приступ базирањем притисака само на унутрашње прстенова. Кроз ово разматрање се указује на исплативост напора и ресурса уложених у одређене приступе и њихову исплативост у зависности од изабраних центара гравитације. Тако се може очекивати далеко већи повраћај уложеног у унутрашњим него у спољним прстеновима. Ово не значи да спољни прстенови требају бити игнорисани, већ да ће цена остварених ефеката у њима, бити далеко већа, у односу на ефекте остварене у унутрашњим прстеновима.

Осим на стратегијском нивоу, у истом делу је разматрана процена система непријатеља и на нижим нивоима. Ово значи да се иста методологија може применити и на оружане снаге, а приступ би у начелу био следећи. После идентификовања постављених објектива, (који се могу кретати од уништења циљева до спречавања процеса мобилизације) оружане снаге се разматрају као систем и почевши од средишњег прстена, проналазе се релевантни центри гравитације. Број центара гравитације и број конкретних циљева произведених из њих је на овај начин значајно мањи, него да се проблему приступило на традиционалан начин. Варден скреће пажњу да је број мета на оперативном нивоу, одређених оваквим приступом, изненађујуће мали чак и за релативно велике циљеве (попут Ирачке војске у Кувајту). После идентификовања центара гравитације, одређује се исход који се жели постићи (уништење, изолација, парализа и друго) као и мера којом ће се ценити степен успешности. Тек се после тога бира методологија (тактика) деловања. Важна напомена је да се не креће од последњег корака, односно избора тактике напада, јер тада процес неће довести до жељеног резултата. Правилним приступом палета расположивих алата је далеко шира, па је померање центра гравитације могуће постићи и митом, ограниченом ваздушном кампањом, донирањем средстава и слично. У оваквом случају копнени напад на непријатеља постаје последња опција.

Још један важан аспект системског приступа непријатељу јесте и фактор времена. Уколико се планирани утицаји на центре гравитације испољавају у дугачком временском периоду, систем има времена да се прилагоди и превазиђе изазване промене. Ово је било карактеристично за сукобе вођене до окончања хладног рата, када је доминантан био серијски приступ извођењу дејстава. Сукоби вођени после овог периода, имају за главно обележје, масовно коришћење савремених оружаних система који су увели концепт паралелног вођења рата. На тај начин је за кратко време могуће ангажовање и уништење већег броја циљева, чиме се систем доводи у стање шока и брже приближава стању потребном за испуњење стратегијских циљева. Суштина разлике између серијског и паралелног приступа извођењу операција се огледа у времену трајања и трошковима извођења операција и лако се може сагледати са слике 4.

Слика 4 – Успешност извођења операција у зависности времена трајања²³

За почетак се могу размотрити паралелни напади, који иако скупљи у иницијалним трошковима, у ствари мање коштају обе стране. Осим тога, због скраћеног времена трајања, за паралелно ратовање је лакше проценити укупне трошкове. Трошкове серијског ратовање је због дужег трајање много теже, чак и приближно проценити. Велика предност паралелног приступа је та што подразумева завршавање циклуса операција, односно остваривање циљева унутар времена ефективног реаговања супротне стране. Управо на тај начин се непријатељски систем доводи у стање шока, у којем не може ефикасно да реагује и спречи намере супротне стране. Серијско ратовање је временски много захтевније јер захтева више временских ресурса, а самим тим даје непријатељу време, да се опорави од шока, почне да реагује употребом својих ресурса, па чак и да поврати иницијативу. На тај начин се време трајања сукоба продужава, рат добија своју традиционалну форму решавања кроз уништење и исцрпљивање супротне стране. Условима у којима се изводе операције се мењају и излазе из домена очекиваних догађаја, повећавајући на тај начин вероватноћу генерисања нежељених и случајних ефеката.

Графички приказ, са слике 4, упућује на потребу и значај јасне и прецизне процене могућности испуњавања циљева унутар времена ефективног реаговања непријатеља. Једино се на тај начин може очекивати извесност генерисања жељених ефеката и остваривање планираних стратегијских циљева. У супротном, операције прелазе у домен серијског ратовање, где су време трајања, трошкови али и крајњи исход значајно непредвидљивији.

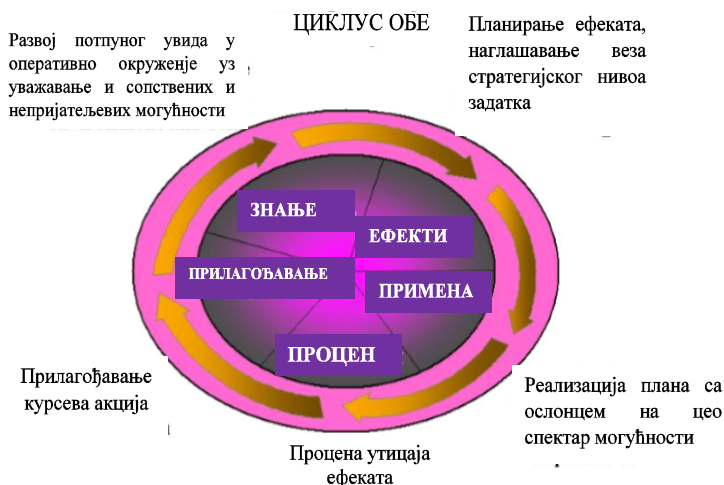
²³ Ibid, p. 72.

Операције базиране на ефектима

Оно што је у даљем разматрању важно напоменути јесте да не постоји јединствена дефиниција ПБЕ или операција базираних на ефектима (ОБЕ), већ неколико које се подударају у великој мери. Њихова суштина је иста и подразумева холистички и систематски приступ планирању, извршењу и процени резултата чиме се драстично повећавају могућности оружаних снага у постизању жељених ефеката у широком спектру операција.²⁴

За потребе рада је изабрана студија урађена од стране Institute for Defense Analyses која, нуди широко прихватљиву дефиницију ОБЕ. Према њима се ОБЕ заснивају на стриктном повезивању акција са циљем остваривања жељеног стратегијског резултата. У питању је начин произвођења жељене будућности и због тога је у питању шири појам који обухвата читав временски континуум (мир, пред конфликт, конфликт и после конфликта), а не само период конфликта.

Као основни предуслов за извођење ОБЕ поставља се правилно развијен модел размишљања. У студији се велика важност даје потреби разумевања непријатеља као комплексног, адаптивног система, вођеног комплексним људским интеракцијама, а не као „колекције“ физичких циљева. Даље посматрано, ОБЕ имају неколико кључних обележја попут: потребе за супериорношћу у доношењу одлука, примењивост и у рату и у миру (извођења широког спектра операција), фокусирање на будуће, а не на ефекте који се први испољавају, разумевање непријатељевог система, могућност дисциплинованог прилагођавања променама, употреба елемената националне моћи и способност доносилаца одлука да претпоставке и правила прилагоде стварној ситуацији. У студији се наглашава потреба да ОБЕ морају имати континуум процеса анализа, разумевања, планирања, извршења, процене и прилагођавања. Начело непрекидност се лако може сагледати са слике 5, на којој је приказан циклус процене у ОБЕ.

Слика 5 – Циклус ОБЕ²⁵

²⁴ Batsholet, A. W., p.12.

²⁵ Ibid, p. 3.

Основни принципи ПБЕ су уграђени у свим фазама процеса планирања операција у оружаним снагама. Ипак, по значају се могу издвојити и посебно сагледати утицај на планирање, извршење и процену резултата операције.²⁶

Као први корак се може разматрати анализа мисије, где долази до изражаја суштина ПБЕ. Она се у анализи мисије огледа кроз системски приступ и рад, подржан свим капацитетима система одбране. Овим се обезбеђује решавање проблема у границама које дефинишу постављени циљеви, додељене одговорности, расположиви ресурси и други чиниоци од значаја за достизање решења. На нивоу оружаних снага кроз анализу мисије се обезбеђује фокусирање снага на процес планирања, а њих дефинишу одговори на следећа питања.²⁷

1) Која је сврха и који су објективи, примарни циљеви, ка којима је операција усмерена?

2) Који су жељени ефекти (стања), који морају бити креирани или подржани како би се циљеви постигли?

3) Који су нежељени ефекти, у операционом окружењу, које је потребно избећи?

4) Који се пријатељски капацитети и ресурси могу, или не могу, користити како би се достигао жељени ефекат?

5) Које пријатељске акције су потребне/контра продуктивне приликом достизање жељеног ефекта?

Резултат успешне анализе мисије, са аспекта ПБЕ, јесте разумевање жељених ефеката, по фазама операције, листе задатака неопходних за њихово достизање, као и расположивих и неопходних ресурса за њихово остваривање. Важно је напоменути да се на највишем, националном нивоу, само издају директиве, а стратегијски и оперативни нивои врше анализу и процену жељених ефеката. Планирање и реализација изабраних курсева акција се врши на тактичком нивоу, јер су на вишим нивоима кроз њихов избор већ усмерили операције ка остваривању жељених ефеката.²⁸ У овоме велику улогу играју индивидуално искуство, културолошка посебност и достизање консензуса око жељених ефеката, поготово на вишим нивоима ланца командовања.

Када се достигне консензус по питању жељених ефеката, започиње се са анализом могућих курсева акција. Правилна анализа започиње мрежном проценом стратегијског, операцијског и тактичког окружења, при чему процена не обухвата само војне аспекте приступа. Аналитика мора да уважи културу, религију, економију и дипломатију, као факторе, који у вођењу рата имају тежину не мању од војне моћи посматраних субјеката. Други аспекти процене обухватају конкретне објекте и њихову повезаност са супротстављеним странама. Процена војних аспеката моћи се врши кроз сагледавање предности и слабости доктрине, обуке, командног ланца као и техничке опремљеност обе стране. Коначно, ова процена мора да обухвати и спремност савезника да испоље утицај на ток вођења рата.²⁹ Колики ће бити успех

²⁶ У циљу разматрања изворног концепта ОЕБ тежиште у даљем раду је остало са ослонцем на Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint, али лако је остварити аналогију са начелима изнетим у Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије.

²⁷ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operations, p.III-7,8

²⁸ Ibid, p. I-5.

²⁹ Williams, B. T., *Effects-based operations: theory, application, and the role of airpower*, Air University (AU), septembar 13. 2016., p.139.

мрежне процене зависи од индивидуалног квалитета чинилаца командног ланца, односно од њихове могућности да правилно искористе спроведене анализе и на тај начин успешно предвиде ефекте одређених курсева акција. Будући да овакав начин процене зависи од прикупљања и анализе информација, информације се идентификују као основни чинилац и кључни предуслов у примени приступа базираног на ефектима. Управо је због тога информациона супериорност постала кључна премиса у развоју будућих капацитета и потенцијала оружаних снага САД-а. Будући да је полиферација информационих технологија у савременом свету онемогућила потпуну превласт једне стране у њиховом набављању, предност се остварује њиховим квалитетом, односно успехом аналитичког апарата.

Избор одговарајућег курса акција се врши на основу тога да ли се за њега може предвидети које ефекте ће изазвати. Као што је раније наведено добар курс акција ће генерисати пожељне, избећи стварање непожељених ефеката и обезбедити флексибилост у деловању услед појаве непредвиђених развоја догађаја. Како се савремени сукоби карактеришу утицајем великог броја субјеката чије понашање се не може предвидети у потпуности, често се доводи у питање валидност наше процене. Ризик је поготово већи уколико је једна од страна флексибилнија и у одбрани својих интереса и прибегне асиметричном приступу, циљајући цивилне сегменте друштва и слично. Све ово само драстично повећава ризик и појаву неочекиваних ефеката. Управо због тога је потребно да доносиоци одлука имају одређену дозу интуиције, велико искуство, конструктиван приступ проблему и спремност за сарадњу. На овај начин, се индивидуалним људским квалитетом, могу превазићи ограничења која постоје, упркос значајном технолошком напретку последњих деценија. Ово поставља људски фактор у центар успешне примене ПБЕ.

По давању инструкција нижим нивоима и отпочињању операција, важно место заузима процена мере ефектности ангажованих снага у извођењу операције. Основна сврха овог корака је процена ефеката који су постављени током планирања, односно праћење индикатора који указују да ли се ствари одвијају на прави начин. Тако се долази до сазнања које су то акције, које у реалном окружењу, производе жељене, а које нежељене ефекте. Управо због тога је потребно извршити квантификацију мере којом се прати тренд прогреса ка постављеним циљевима. Зато велики значај има његово изражавање кроз нумеричку вредност, јер се на тај начин смањује могућност нижих нивоа да погрешно протумаче инструкције добијене од претпостављених.

Избор правилног начина мерења ефективности је критичан јер се проценом заснованом на њима додељују ресурси за даље кораке или идентификује промене на стратегијском и оперативном нивоу. Управо због тога се велика пажња посвећује развоју и усаглашавању конкретних мера, којима се цени остваривање пожељних ефеката. Као основни проблем се јавља што се за цењење истих операцијских објектива могу узети различите мере ефективности предузетих акција. На пример, за време Вијетнамског рата и КоВ и Корпус морнаричке пешадије САД (у даљем тексту морнаричка пешадија) су имали исти објектив, који је био елиминација утицаја Виет Конга и Северног Вијетнама на територији Јужног Вијетнама. Снаге КоВ-а су као меру своје ефикасности користили број мртвих непријатељских војника и сходно томе развили стратегију трагања и уништења непријатељских снага. У свом приступу нису посвећивали пажњу испољавању трајнијег утицаја на одређеном

простору. Са друге стране, морнаричка пешадија је као меру ефикасности користила податак о приносу пиринча. Поваћање производње пиринча је била последица социјалне, економске и политичке стабилности, што је било могуће само ако су сељани живели у миру. Како би ово постигли, формирали су заштићене области и обезбеђивали дуготрајно присуство мањим оружаним снагама, како би обесхрабрили непријатељево присуство и деловање. Носилац операција на терену су биле снаге КоВ-а, који је бројао мртве војнике, а није „гледао“ производњу пиринча. Због тога снаге морнаричке пешадије нису могле да испуне меру ефикасности команде под којом су се налазиле и морале су своје акције на терену да прилагођавају условима на које нису рачунали. Из тих разлога су циљеве остваривали уз знатно више напора. Управо овај пример показује како лоше изабране мере ефикасности могу довести до нарушавања стратегијског, оперативног и тактичког јединства на испуњавању објектива, те значајно угрозити вођење и ток целе операције.³⁰

Највећи изазови се јављају током фазе извршења, јер постизање пожељних ефеката захтева непрекидно праћење операција, као и процену ситуације у оперативном окружењу. Као проблем се јавља то што употреба оружане силе на нижим нивоима, формира тактичку ситуацију која, иако ствара жељени ефекат на посматраном, може довести до стварања нежељених ефеката на вишим нивоима. Управо се због тога плановима током спровођења мора обезбедити непрекидност праћења, што представља једно од основних начела (раније приказаних на слици 5). Даље последице оваквих „промашаја“ могу бити велике, поготово што се због своје временске димензије могу одразити у наредном временском периоду, који није у директној вези са тренутним остваривањем ефеката. Због тога се флексибилност у ширем временском континууму обезбеђује посматрањем и синхронизацијом кроз следеће прозоре или сфере: *тренутне операције*, *будуће операције* и *будући планови*. У *текућим операцијама* се процењује досадашњи прогрес кроз испуњење постављених задатака, на основу тога овај прозор даје одговор на питање, Шта се дешава? *Будуће операције* се базирају на питање, Шта ако? Оне омогућавају грањање даљих токова операција на основу процена испуњења досадашњих задатака и остварених ефеката. На овај начин служи као ослонац за будуће планове. Фаза *будућих планова* се фокусира на питање, Шта је следеће што треба урадити? У њој се цени прогрес кампање и полазне претпоставке у процесу планирања и почиње планирање следеће фазе операција.³¹ Ове процене су далеко шире од обичног разматрање који се спроводи на тактичком нивоу и које обухвата процену ефекта дејства по метама и процену степена извршења задатака. На вишим нивоима оне се морају усмеравати ка процени стратегијских и оперативних ефеката, а у циљу испуњавања стратегијских и оперативних објектива. Услед тога проценом су обухваћене и активности из области дипломатског, информационог и економског деловања. Темпо процене може бити дневни, недељни или месечни, што је опет условљено посматраним нивоом и темпом самих операција.

Правилним усвајањем и употребом принципа употребе снага базираних на ефектима на процес планирања операција остварују се одређене предности које се могу

³⁰ Ibid, p.145.

³¹ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operations, p.IV-2

сажети у следећем.³² На прво место се наводи извођење већег броја опција приликом планирања. Даље се кроз јасно разумевање замисли вишег нивоа, уз правилно идентификовање пожељних и непожељних ефеката, значајно усмерава и олакшава анализа мисије и развој курсева акција. Такође, са ефектима као крајњим циљем, операције се воде флексибилније, уз смањење времена реаговања приликом појаве неочекиваних догађаја. Велики значај има и чвршћа сарадња са осталим чиниоцима, поготово оним који нису део ужег круга безбедносног система. Ова сарадња долази до значаја када се желе постићи дугорочнији ефекти или приликом реаговања на кризу која траје дужи временски период. Као највећа снага ПБЕ се наводи управо интеграција свих националних капацитета у јединствен и робустан план операција који ће омогућити већу ефикасност кроз спровођење јединствене акције.

Значај обавештајне припреме бојишта

Обавештајна припрема доприноси визуализацији бојишта, а разумевање војних потенцијала супротне стране представљати значајну подршку извођењу борбених операција. Осим овог традиционалног приступа она има кључну улогу у ПБЕ. Наиме, ширим приступом и разумевањем целог система долази се до откривање нових начина за постизање жељених и избегавање нежељених ефеката. Овим се омогућава скраћење време трајања борбених операција, смањује ризик и утиче на непријатеља на начин који ће обезбедити повећање вероватноће успеха целе операције.

Обавештајни рад, прилагођен постизању резултата у ПБЕ, према *Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operation*³³ има четири главне секвенце које се даље развијају. То су: дефинисање оперативног окружења, опис утицаја борбених операција на пријатељске и непријатељске операције, процена непријатеља и предвиђање његових курсева акција. Резултат оваквог приступа је дубока системска анализа оперативног окружења на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. У обзир се узимају: култура, религија економија и дипломатија као фактори, који на вођење рата утичу истом тежином попут војних потенцијала. По питању процене војних капацитета у обзир се узимају, предности и недостаци изражени кроз доктрину, обуку, командни кадар и опрему, како за непријатеља тако и за сопствене снаге. Коначно, процена мора да обухвати који спољни и савезнички, интереси могу утицати на курс рата. Квалитетна мрежна процена и способност команде да је употреби у доношењу одлуке директно ће се одразити на способност предвиђања и постизања ефеката. Будући да је основа мрежне процене прикупљање и процена информација, може се закључити да информације представљају критични чинилац ПБЕ.³⁴

Као што се из наведеног може видети потребан је опсежан приступ како би се спровеле потребне анализе и добио коначан продукт, који ће омогућити потпуно разумевање оперативног окружења. Ово изискује потреба за веома блиском сарад-

³² Ibid, p.III-23.

³³ Ibid, p. II-5.

³⁴ Williams, B. T., p. 138.

њом и то не само између обавештајних организација, већ и између бројних сегментата, како владиног тако и невладиног сектора. Осим тога, мора се напоменути да се велики значај даје не само разумевању непријатеља, него и пријатељских али и неутралних чинилаца оперативног окружења.³⁵

Критике приступа базираног на ефектима

Критике које су упућују на ПБЕ су бројне али се најчешће огледају у следећем. На прво место се често поставља превелики ослонац на математичке моделе (симулације), којима се унапред може предвидети исход акција у одређеним условима. Основни проблем лежи у томе што не постоје развијени одговарајући модели, који могу у довољној мери предвидети последице употребе других инструмената осим војних. Овај посебно долази до изражаја приликом прораде ратних игара када се не могу у потпуности сагледати ефекти и доприноси невојних инструмената и њихових утицаја. Услед тога тешко је у потпуности сагледати утицај политичких, економских, социјалних, културолошких и других фактора на промену понашања посматраног субјекта. Пример овог проблема се може наћи у Вијетнамском рату, у периоду од 1965. до 1968. године. Тада је министарство одбране САД користило софистициране статистичке моделе како би предвидели исход сукоба. Коришћен је широк дијапазон најнапреднијих математичких модела којима је, на основу постављених индикатора, праћена мера ефективности текућих операција. На основу ових података државно руководство је усмеравало оружане снаге у циљу остваривања одређених ефеката. Ефекти су били тако постављени да су требали да донесу резултате не само на нивоу локалног сукоба, него да имају знатно шири утицај. Без обзира на софистицирани приступ, одговарајући ефекти су изостали. Главни разлог је био тај што разрађени модел понашања Северног Вијетнама није одговарао систему вредности који је био основа њиховог понашања у стварном животу. Овај пример је јасно указивао на осетљивост ПБЕ у зависности од валидности примењених симулационих модела.³⁶ Ипак развој апарата који би моделовао физичке и когнитивне ефекте пре него што је напад изведен, значајно би унапредило употребну вредност целокупног ПБЕ. На ово указује и Депула који често истиче значај развоја и постојања оваквог алата.³⁷

Други проблеми у успешној примени ПБЕ проистичу из пропуста везаних за људски фактор. Наиме, ПБЕ подразумева да сви учесници ланца командовања морају у потпуности разумети који су то национални циљеви и објективи, који се желе достићи у кампањи. Такође морају поседовати јасно разумевање акција које је неопходно преузети, како би се стварали ефекти који ће довести до жељеног крајњег стања. Ово се показало као један од великих проблема у пракси, на шта указује пример из 1999. године, током агресије на тадашњу СРЈ. Тада је ген. Весли Кларк

³⁵ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operations, p.II-4

³⁶ Kelly, J., & Kilcullen, D., Chaos versus Predictability: A Critique of Effects-Based Operations. *Australian Army Journal*, vol. II, no. 1, pp. 63-73, Winter 2004, pp. 67.

³⁷ Evenson, J. W, *Assessing USJFCOM'S role on joint doctrine development-an EBO case study*. New Port: Joint Military Operations Department, Naval War College, 2009.

(енг. Wesley Clark), инсистирао на физичким ефектима (испољеним првенствено дејством по оружаним снагама), генерал Мајкл Шорт (енг. Michael Short) је желео функционалне и психолошке ефекте који ће се одразити на државно руководство. Шорт је веровао да ће нарушавање командног ланца и кључних инфраструктурних објеката, за последице имати прихватање захтева које је НАТО поставио политичком руководству.³⁸ Дебата никада није разрешена и покушано је остваривање оба сета ефеката, што је узроковало драстично веће напрезање оружаних снага. Последице мимоилажења су биле те да је посматрано кроз остварене резултате ово био један од најмање ефикасних ратова које су САД икада водиле. Дакле, као главни разлог се наводи лош избор ефеката, односно његово одсуство, услед чега аналитички апарат није могао да предложи одговарајући курс акција.

Стављање акцента на прилагођавање и флексибилност процеса одлучивања представља велику снагу, али и слабост ПБЕ. Уколико командант није успео да потчињенима обезбеди јасну намеру успех ОБЕ је веома упитан. Чак штавише, мора постојати поверење и вера у потчињене и њихову способност да испоље иницијативу и дејствују унутар замисли. Овај захтев, заједно са разумевање намере команданта чини оквир у којем потчињени могу да испољавају иницијативу и искоришћавају указане прилике. Због тога је успешна примена ПБЕ уско повезана са постојањем висококвалитетни појединаца (поготово на нижим нивоима командовања), који у потпуности разумеју методологију ПБЕ.³⁹ Уколико овога нема и уколико постоји потреба константног проверавања и мешања по дубини ланца командовања све предности овог приступа ће бити негиране.⁴⁰ На проблеме ове врсте указују искуства из праксе оружаних снага САД. Тако је Ратно ваздухопловство САД је одржало вежбу под називом *Global Engagement IV* у којој је један од циљева био управо провера успешности вођења ОБЕ. Током вежбе је закључено да ОБЕ имају смисла једино када су и планери и извршиоци фокусирани на извршење базирано на придржавање принципа ОБЕ. Нажалост, ово се показало као потешкоћа, јер у већем броју случајева учесници нису били у довољној мери упознати са принципима ОБЕ. Ово је за последице имало да су се учесници током извођења операција удаљавали од ОБЕ и полако враћали на традиционални вид вођења операција. Даљи проблеми су се надовезивали и као следећи се наводи да је акценат уместо на резултату био на улазним елементима процеса. Тако је већа пажња поклањања системима оружја и њиховим карактеристика него резултатима који се желе постићи. Због тога су функционални, системски и психолошки ефекти, који се сматрају кључним за постизање ефеката често игнорисани током вежбе, а поготово током фазе извођења ратних игара.⁴¹

Ово негативно искуство се понављало и током вежби које су спроводили други видови оружаних снага САД. На њима је потврђена слабост приступа у случају недовољне методолошке изграђености учесника, јер је постојао проблем задржавања фокуса током свих фаза процеса. Закључци су били слични и могли су се све-

³⁸ Williams, B. T., p. 138.

³⁹ Dorman, A. M., *Transforming to effects-based operations: lessons from the United Kingdom experience*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, USA, januar, 2008, p. 43.

⁴⁰ Batsholet, A. W., p. 13.

⁴¹ Ibid, pp. 14, 15.

сти на то да су током извођења операција учесници “клизили” и враћали се традиционалном приступу извођења операција, са померањем акцента са ефеката на исцрпљивање и уништење непријатеља.

Отпор према ОБЕ је био велик и резултирао је лошим резултатима у његовој примени. Кулминација је била 2008. године када је тадашњи начелник здружене команде генерал Џејмс Матис (енг. James N. Mattis) донео одлуку да престане са коришћењем принципа употребе снага базираних на ефектима.⁴² Последице ове одлуке су биле велике и очекивало се да је она представљала крај ОБЕ. Међутим, ово се није десило јер су принципи и терминологија уведени кроз начела ОБЕ остали и даље присутни у доктринарним документима, док је сам модел ОБЕ нашао упориште и даљи “живот” у оквирима доктрине ваздухопловних снага САД-а.⁴³

Закључак

Приступ базиран на ефектима није нови начин борбе против непријатеља, нити замена за постојећу форму вођења ратовања, већ само даља еволуција постојећих приступа. У питању је одговор на настале промене, уобличен кроз методолошки процес размишљања, планирања и извршења операција у циљу постизања одређених ефеката. Специфичност ПБЕ се огледа у употреби нешто другачијег мисаоног приступа непријатељу, оперативном окружењу и начину употребе елемената националне моћи. Овим се омогућава да се у пуној мери искористе потенцијали оружаних снага и сви остали елементи националне моћи, како би се постављени циљеви рационалније достизали. Тако се без обзира на снагу (или слабост) оружаних снага, коришћењем инструмената из политике, дипломатије, економије и других области, омогућује рационално и ефективно остваривање постављених циљева.

Узимајући у обзир све специфичности ПБЕ, могу се издвојити основна обележја која га чине посебним у односу на остале приступе у употреби снага. То су, пре свега:⁴⁴

(1) Визуализацију оперативног окружења, која сада обухвата везе унутар и између система који се састоје од пријатељских, непријатељских и неутралних субјеката;

(2) Идентификовање ширег временског опсега опција које „покривају“ не само период кризе него и период пред кризног до стања после окончања кризе;

(3) Унапређење синхронизације војних операција са акцијама предузетим употребом других елемената националне моћи, а у циљу постизања јединствених ефеката;

(4) Јасно дефинисање стратегијских и оперативних објектива узимајући у обзир системске ефекте (било да су они пожељни или непожељни);

(5) Процена понашања система и његових могућности: постизање ефеката у циљу остваривања задатака (употреба елемената војне моћи са циљем који превазилази традиционалистички приступ уништења и исцрпљења непријатељевих оружаних снага)

(6) Интензивнија сарадња са надређеним и подређеним, обавештајном заједницом и мултинационалним партнерима.

⁴² Correll, J. T., The assault on EBO, *Air force magazin.*, january 2013, p. 50.

⁴³ Air Force Doctrine Document 3-0.

⁴⁴ Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operation, pp 1-5, 6

Употреба оружаних снага базирана на ефектима представља концепт који је актуелан преко 25 година, а све време је имао велики број и поборника и непријатеља. У САД су протагонисти овог приступа најчешће били представници ваздухопловних снага, па овај модел и даље заузима значајно место у њиховој доктрини. Без обзира на отпор осталих видова у Ратном ваздухопловству САД се и даље сматра да операције морају бити вођење визијом жељеног крајњег стања, јер се на тај начин расположиви ресурси троше на најефикаснији начин. На ово указује и изјава генерал мајора Томаса К. Андерсена (енг. Thomas K. Andersen), команданта Центра за обуку и развој доктрина (енг. Curtis E. LeMay Center for Doctrine Development and Education) из 2013. године, у којој тврди да је ваздухопловство и даље држава ПБЕ као начин размишљања, планирања и извршења операција.⁴⁵

Иако није успео да се изгради и учврсти као посебна доктрина употребе снага ПБЕ је у теорију и праксу употребе оружаних снага увео одређене новине. Све чешће се у разматрањима спомиње да је прави циљ потчињавање воље непријатеља, а не његово уништење. Еволуција ПБЕ је последњих година усмерена ка његовом развоју у методологију размишљања, приступа проблем. Управо то тврди и Дептула који каже да је циљ савремених операција померен са уништења непријатеља на потчињавање његове воље.⁴⁶ У прилог овоме говори и велик број оружаних сукоба, који све чешће имају карактер, противпобуњеничких и противтерористичких операција у којима није довољно остварити само војну победу. У њима се тежи постизању дугорочнијих решења (ради остваривања одрживе стабилности цивилног друштва) и еластичности у приступу (ради успешног одговора на динамично окружење и све чешће асиметричне форме изазова) а ПБЕ на ефектима обезбеђује методологију мисаоног приступа за остваривање таквих циљева. Дакле, ПБЕ је погрешно схватити као класичну доктрину или стратегију употребе оружаних снага, већ методологију размишљања, приступа проблему, којим се уз употребу различитих ефектива (а не само војних) омогућава постизање оптималних решења дуготрајног карактера.

Због немогућности дефинисања и постављања чврстих граница овог приступа, његов развој и употреба је остала на граници експериментисања. Иако је у многим доктринарним документима уграђена терминологија, ПБЕ није остварио већи утицај, попут изградње сопственог доктринарног модела. Закључак важи и за нашу средину у којој скоро не постоји писано дело у којем је посебно обрађено ово питање иако се зна да је у питању један од модела употребе оружаних снага из Доктрине операција Војске Србије. Оправдање за овакав пропуст се не може наћи, првенствено због потенцијала који ПБЕ нуди за постизање и остваривање националних циљева и интереса. Методологија овог приступа указује на то да субјекти који желе да постигну своје циљеве не морају имати на располагању ефективне тврде и меке моћи карактеристичне само за велике државе. Синергијски ефекат јединствене употребе свих националних ефектива, флексибилност у адаптивном окружењу, постизање дугорочних резултата, примењивост приступа у решавању питања и на унутрашњем и на спољњем плану представљају потенцијал ПБЕ, који ће осигурати његов значај и у наредном периоду.

⁴⁵ Correll, J. T., p. 51.

⁴⁶ Correll, J. T., p. 54.

Литература

- [1] A Concept for Rapid Decisive Operations (RDO) White Paper, U.S. Joint forces command, J9 Joint Futures Lab, RDO White paper V.2.0, 2001.
- [2] Бањац, Г., *Главни трендови модерних ратова, мастер теза*, Београд, Војна Академија, 2016.
- [3] Batsholet, A. W., *Effects-based operations: A New Operational Model?*, USAWC strategy research project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 2002.
- [4] Bracken, P., *Net Assessment: A Practical Guide*, Parameters, Spring 2006, pp.90-100
- [5] Correll, J. T., *The assault on EBO*, *Air force magazin.*, january 2013., pp. 50-54
- [6] Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operation, Joint Warfighting Center, Joint Concept Development and Experimentation Directorate, Standing Joint Force Headquarters, 24 February 2006.
- [7] Deptula, D. A., *Effects-Based Operations: Change in the Nature of Warfare*, Arlington, Virginia, USA: Aerospace Education Foundation, 2001. доступно на <<https://secure.afa.org/Mitchell/reports/0901ebo.pdf>>, приступљено 25.07.2017.
- [8] Доктрина операција Војске Србије, Министарство одбране РС, Здружена оперативна команда, ГШ ВС, 2012.
- [9] Dorman, A. M., *Transforming to effects-based operations: lessons from the United Kingdom experience.*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, USA, januar, 2008.
- [10] Evenson, J. W., *Assessing USJFCOM'S role on joint doctrine development--an EBO case study*. New Port: Joint Military Operations Department, Naval War College, 2009.
- [11] Konecny A. D., *Net assessment: an examination of the process, thesis*, Naval postgraduate school, Monterey, California, 1988.
- [12] Kelly, J., & Kilcullen, D., *Chaos versus Predictability: A Critique of Effects-Based Operations*. *Australian Army Journal*, vol. II, no. 1, pp. 63-73., Winter 2004
- [13] Lowe, D., & Ng, S., *Effects-based operations: language, meaning and the effects-based approach*, 2004 *Command and Control Research and Technology Symposium, The Power of Information Age Concepts and Technologies*, Canberra, Australia, 2004.
- [14] Marshall, W., Anlrew, *Net Assessment in the Department of Defense*, memo from the Office of Net Assessment, Washington D.C., September 1976.
- [15] Matrox, J. A., *The effects-based aproach to operations and the future of army doctrine - theses for master of science in defense analysis*, Naval postgraduate school, Monterey California 2006.
- [16] Rickerman, L. D., *Effect-based operations: A new way of thinking and fighting, monograph*, Fort Leavenworth, Kansas: School of advanced military studies, United States Army Command and General Staff College, n.d.
- [17] *The effect based aproach to operation, annex 3-0 operations and plannig*, Curtis E. Lemay center for doctrine development and education, доступно на <https://doctrine.af.mil/download.jsp?filename=3-0-D06-OPS-EBAO.pdf>, преузето 28.06.2017.
- [18] Uchida, T., T., *Analysis of Effects-Based Operations, The Road Ahead to Doing Business Differently*, Arlington, Virginia, 2003.
- [19] Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије, Генералштаб Војске Србије, Београд 2011.
- [20] U. S. Joint Chiefs of Staff, *Doctrine for Joint Operations*, Joint Publication 3-0, Washington D.C., 10 September 2001.
- [21] Warden, J. A. *Strategy and Airpower*, *Air & Space Power Journal*, pp. 64-77, 2011., доступно на < <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a539223.pdf> > приступљено 27.07.2017.
- [22] Williams, B. T., *Effects-based operations: theory, application, and the role of airpower*, Air University (AU), septembar 13. 2016, доступно на http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/ebo_williams.pdf, приступљено 22.07.2017.